

JOSEP PRATDESABA, VERITABLE LLAMINER DE LA SAVIESA CRISTIANA I DE LA CIÈNCIA

Carles COSTA I MUNTADAS

Investigador independent

Gràcies i benvinguts tots. La meva dissertació no pretén parlar de cap vessant tècnic ni científic de Josep Pratdesaba. Almenys, de manera detallada. A mi m'agradaria parlar d'altres aspectes de Pratdesaba i destacar aquesta capacitat de fer o viure de manera normal coses que són extraordinàries. Nogensmenys, sí que en faré algun incís ineludible, però des d'un altre punt de vista. Demano disculpes per si erro en alguna dada, però la meva intenció tan sols és tractar el patrimoni immaterial que suposa Josep Pratdesaba per a la ciutat de Vic i per a la resta del país. La meva és, només, una breu aproximació a la seva figura.

Alguns us preguntareu pel títol de la dissertació. Val a dir que no és meu. El bisbe de Vic, Ramon Masnou i Boixeda (1956-1983), li va escriure aquestes paraules en una dedicatòria en l'àlbum de signatures de l'observatori. I penso que són les que més el defineixen.

Dit això, des de la meva humil opinió, la figura de Josep Pratdesaba no es podria entendre sense el context històric. Vegem-ho.

Molts autors coincideixen que amb la mort de Balmes, ocorreguda el nou de juliol de 1848, s'afigurava que la tradició cultural i literària, especialment en l'àmbit local, també havia finat. Molts d'aquests mateixos també apunten que Balmes es va endur amb ell bona part del talent local. Si hem de valorar l'activitat estrictament periodística, tan sols havia tingut una vida molt curta el diari *El Montañés*. D'altra banda, i ho esmento perquè llavors també ho recuperarem, a Barcelona, l'any 1859 s'havien restaurat els Jocs Florals

Amb aquest trist escenari, i retornant a l'àmbit local vigatà, en la mansió de Josep Bru de Sala¹, es reuniren, a l'estiu del 1860, uns quants homes per posar fre a

¹ Josep Bru de Sala i de March. Propietari i hisendat de Vic molt conegut en els ambients aristocràtics. Va morir a Barcelona el 12 de gener de 1867. Fundador del Círcol Literari.

aquesta mancança. Allí es gestà un nou projecte: el Círcol Literari de Vic. Se'n notificà l'aprovació el 14 d'octubre de l'any 1860 (Salarich, 1962: 4). Nascuda la nova entitat, es va exhortar els ciutadans a inscriure-s'hi i a esdevenir-ne socis fundadors. D'entre els vuitanta-dos fundadors d'aquella empresa, hi figuren noms tan destacats com: Joaquim Salarich², metge, escriptor, primer cronista de la ciutat i vigatà il·lustre; el pare Pere Bach³, confessor de sant Antoni Maria Claret i fundador de les monges dels Saits i de l'asil per a sacerdots; Ramon Vinader⁴, professor de dret a la capital del regne espanyol; Josep Giró i Torà⁵, catedràtic d'història natural al seminari de Vic; Climent Campà⁶, metge i cirurgia; Josep Maria Bru de Sala, propietari i hisendat; Manuel Galadies⁷, erudit i

² Joaquim Salarich i Verdaguer. Nascut a Vic el 17 de setembre de 1816 i mort a Caldes d'Estrac el 4 de març del 1884. Home molt polifacètic, erudit i ple de vigatanisme. Primer cronista oficial de la ciutat de Vic i pare d'una important nissaga de metges.

³ Pere Bach i Targarona va néixer a Pruit l'1 de maig de l'any 1796 i va morir a Vic el 6 de gener de l'any 1866. D'acord amb Eduard Junyent, en *La ciutat de Vic i la seva història*, era membre dels felipons de Vic i va portar a terme diverses iniciatives a la ciutat: va restablir la Congregació de l'Oratori a l'església de Sant Felip; va fundar la Casa Asil per a sacerdots a l'actual parc Balmes l'any 1846; va fundar el Col·legi de Sant Josep (La Panissa) el 1861, i també va fundar les felipones dels Saits l'any 1850 (p. 308-9).

⁴ Ramon Vinader i Nubau va néixer a Vic el 1832 i va morir a Madrid el 1896. Advocat, polític i historiador de l'art. Va cursar els primers anys de la carrera de dret a Barcelona i va acabar aquests estudis a Madrid, on finalment s'hi va establir. Va ser diputat a Corts del Partit Carlista / Comunió Catòlico-Monàrquica per Palma de Mallorca, a les eleccions de març del 1867 i, per Vic, a les de gener del 1869 i març del 1871. Durant aquests anys de diputat va adquirir una gran fama com a bon orador. Va ser també un advocat de renom i professor de dret romà als Estudios Catòlicos.

⁵ Josep Giró i Torà nasqué a Vic el 15 de febrer de l'any 1813 i va morir a la mateixa ciutat el 31 de desembre de l'any 1881. Llicenciat en farmàcia, s'emplaçà com a farmacèutic al número 2 de la plaça del Peix de Vic, sota el títol de subdelegat de Farmàcia del districte de Vic. Durant l'epidèmia del còlera a Vic de l'any 1854, fou un dels altres grans patricis. Tingué la farmàcia oberta dia i nit i costejà els medicaments dels necessitats. Com Salarich, aquesta tasca també el feu mereixedor d'una ploma de plata, d'un diploma i de la inscripció del seu nom en una lauda. L'any 1862, fou nomenat Alcalde primer de la ciutat. Sota el seu govern va viure la tragèdia d'aquella nit del 7 al 8 d'octubre, el gran aiguat de Vic del 1863. Ell fou uns dels grans patricis també d'aquell dramàtic episodi de la història vigatana.

⁶ Climent Campà i Cardona va néixer a Vic el 1812 i va morir el 12 de març del 1868. Va ser metge i cirurgia i sotsdelegat de medicina del partit de Vic. Va tenir una actuació molt rellevant durant l'epidèmia del còlera del 1854. Com Salarich i Giró, fou distingit. Se li gravà el seu nom en una làpida a la casa de la ciutat i se li va regalar una ploma d'or i un diploma.

⁷ Manuel Galadies i Mas va néixer a Ripoll el 17 de juny de 1807 i va morir a Vic el 4 de desembre de 1884. Va ser assessor del vicariat de Vic i jutge de primera instància en diverses ocasions i gran amic de Jaume Balmes. La plaça Balmes (parc Balmes) es diu així gràcies a la seva iniciativa com alcalde de la ciutat. També obrí una subscripció per erigir un panteó.

advocat; Ramon Anglada⁸, estamper i llibreter, o Francesc d'Assís Aguilar⁹, bisbe de Sogorb (1881-1899). Val a dir que només hem enumerat alguns dels fundadors més populars, però al llarg de la vida del Círcol (1860-1921), tants d'altres erudits hi aportaren el seu gra de sorra, com per exemple: Joaquim d'Abadal i Calderó¹⁰, cofundador de la Societat Arqueològica de Vic i del Museu Episcopal; Raimon d'Abadal i Calderó¹¹, president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona (1903-1904), president de l'Ateneu Barcelonès (1902-1903) i vigatà il·lustre; Lluís Arumí¹², farmacèutic i escriptor; Francesc Camprodon¹³, poeta i autor dramàtic; Jaume Collell, el gran canonge, vigatà il·lustre; Antoni d'Espona i de Nuix¹⁴, escriptor, cofundador de la Societat

⁸ Ramon Anglada i Pujals. Estamper i llibreter vigatà, nascut el 1829 i mort el 10 d'octubre de 1899. Editor de *La Veu del Montserrat* entre altres.

⁹ Francesc d'Assís Aguilar i Serrat va néixer a Manlleu el 4 d'octubre de 1826 i va morir el 16 de desembre de 1899. Va ser bisbe de Sogorb el 1881, escriptor ascètic, polemista i historiador. Va ensenyar matemàtiques i història a Vic fins el 1863. Coautor aquest any de *Desgracias de Vich, ó breve historia de las que causó la avenida del Meder en la madrugada del día 8 de octubre de 1863* conjuntament amb Joaquim Salarich. Aleshores, sant Antoni Maria Claret li va encarregar el rectorat del col·legi de segona ensenyança de l'Escorial de Madrid.

¹⁰ Joaquim d'Abadal i Calderó. Nascut el 17 d'abril de 1856 a Vic i traspasat a Barcelona el 24 de febrer de 1917. Hisendat lligat a la vida i progrés de Vic. President de la Federació Agrícola Balear, i cap destacat de la Unió Agrària Espanyola. Fou un dels fundadors més significants de la Societat Arqueològica de Vic i del Museu Episcopal. Ocupà l'alcaldia de Vic i, a Barcelona, fou vicepresident de l'Ateneu Barcelonès el 1912.

¹¹ Raimon d'Abadal i Calderó. Nat a Vic el 7 de gener de 1862 i mort a Rupià el 17 de novembre de 1945. Es va llicenciar en dret el 1881 i l'any següent es va doctorar en dret civil, administratiu i canònic. Elegit president de l'Acadèmia de Jurisprudència pel bienni 1903-1904. El 1898 fou mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona, i el 1933 president. El 1899 fou diputat a Corts representant Vic. El 1924 fou elegit degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona. Durant la seva presidència a l'Ateneu Barcelonès (1902-1903), adquirí el casal del baró de Savassona.

¹² Lluís Arumí i Blancafort. Nascut a Vic el 23 d'abril de l'any 1863 i mort el 27 de juliol de 1943. Escriptor i llicenciat en farmàcia a Barcelona. Llegint *Voz de profeta: Juan Collell Cuatrecasas (1864-1921), fundador de las Siervas del Sagrado Corazón de Jesús* de Fernando Piélagos podem deduir que forma part de la nissaga de la família Arumí de les populars i clàssiques Xocolates Arumí de Vic, origen de la gran empresa xocolatera de la comarca. La botiga de xocolates, originàriament, estava ubicada a la cantonada del carrer de Sant Just i el carrer de la Riera (Masramon, 2001:630). Abans de Chocolates Arumí, es coneixia popularment com a Can Felip de Palacio. Tot plegat ho confirmaren afirmacions com "Y fue cuando alquiló y se fue a vivir delante de la casa, o sea, en la esquina de la calle de San Justo con la de la Riera..." (Pielago, 1986:34); "Les acompañan los padrinos, Antonio Gudiol y Antonia Blancafort de Arumí, madre de Luis", "La comida del banquete se celebró en una de las dependencias de la fábrica de chocolate del Sr. Arumí" (Pielago, 1986: 65), i "Tal vez la amistad con Arumí, cuyos padres tienen fábrica de chocolate [...]" (Pielago, 1986: 100).

¹³ Francesc Camprodon i Safont va néixer a Taradell el 4 de març del 1816 i va morir a l'Havana el 16 d'agost de 1870. Fou poeta i autor dramàtic, tot i que havia cursat lleis a Cervera amb Jaume Balmes.

¹⁴ Antoni d'Espona i de Nuix. Nascut a Vic el 8 de febrer de l'any 1849 i mort l'11 de juny de l'any 1917. Va formar part de l'Esbart de Vic i del Círcol Literari. Va ser un dels tres vigatans que van

Arqueològica de Vic i primer conservador del Museu Episcopal; Mercè Font i Codina¹⁵, poetessa vigatana, considerada la millor poetessa de la ciutat en el moment de la seva mort, l'any 1900); Martí Genís i Aguilar¹⁶, poeta, prosista i vigatà il·lustre; Josep Gudiol i Cunill¹⁷, savi arqueòleg, ànima del Museu Episcopal i vigatà il·lustre; els germans Masferrer, determinants en la creació d'un nou grup que de seguida descobrirem; Josepa Massanés i Dalmau, poetessa, el retrat de la qual forma part de la Galeria de Catalans Il·lustres de Barcelona; Manuel Milà i Fontanals¹⁸, filòleg, crític i erudit escriptor; Eusebi Molera¹⁹, enginyer competidor de Thomas Alva Edison en la cursa cap a la llum elèctrica convencional, president de l'Acadèmia de Ciències de Califòrnia, assessor de l'Observatori Lick de Califòrnia i vigatà il·lustre; el mateix Josep Pratdesaba; Josep Serra i Campdelacreu²⁰, poeta, historiador, bibliotecari de l'entitat durant anys, arxiver de la ciutat, co-descobridor del Temple Romà i vigatà il·lustre; el seu fill Manuel Serra i Moret²¹, polític, escriptor, president del

traduir la Divina Comèdia de Dante en vers. Va ser un dels fundadors de la Societat Arqueològica de Vic i director i conservador de l'incipient Museu Arqueològic-Artístic Episcopal.

¹⁵ Mercè Font i Codina va néixer a Vic, al carrer de la Ciutat, 2, el 30 de juny de 1867. Va morir en plena joventut, als trenta-dos anys, el 29 de gener de 1900. Se li augurava una gran carrera com a poetessa. De fet, en el moment de morir estava considerada la millor ploma femenina de la ciutat.

¹⁶ Martí Genís i Aguilar. Nascut el 21 de juny de l'any 1847 a la casa que fa cantonada entre la rambla del Carme i el carrer de Manlleu de Vic. Va traspasar a Vic el 10 de desembre de l'any 1932. Escriptor i farmacèutic. És un dels capdavanters de l'escola vigatana. Mantenedor dels Jocs Florals de Barcelona el 1890 i el 1903, i president el 1921. En el certamen hi guanyà diversos premis i accèssits.

¹⁷ Josep Gudiol i Cunill va néixer a Vic el 26 de desembre de 1872 i va morir-hi el 10 d'abril del 1931. Impossibile resumir la seva magnitud. Fou un savi i reconegudíssim arqueòleg i vertadera ànima del Museu Episcopal de Vic. També va contribuir a la creació del Centre Excursionista de Vic.

¹⁸ Manuel i Pau Milà i Fontanals. El primer fou un filòleg, erudit i escriptor català. El seu germà Pau va ser pintor, escriptor i catedràtic.

¹⁹ Eusebi Molera i Bros va néixer a Vic el 13 de novembre de 1846 i va morir a San Francisco el 14 de gener de 1932. Probablement, és l'enginyer vigatà més internacional. Va construir una cadena de fars a la costa oest dels Estats Units d'Amèrica. President de l'Acadèmia de Ciències de Califòrnia. També actuà de regidor d'urbanisme i conseller en qualitat de prohoms de San Francisco. Competí amb Thomas Alva Edison en la cursa cap a la llum elèctrica convencional. D'entre les seves contribucions cal destacar un cotxe elèctric, una càmera fotogràfica i diversos motors hidràulics.

²⁰ Nascut a Vic '1 de maig de l'any 1848 i traspasat a la mateixa ciutat el 2 de juliol de l'any 1901, Josep Serra i Campdelacreu era advocat i doctor en filosofia i lletres. L'erudit vigatà va exercir d'escriptor, d'arxiver de l'Ajuntament de Vic i de cronista de la ciutat. També fou un dels impulsors del Museu Episcopal de Vic i un dels descobridors del temple romà de Vic.

²¹ Manuel Serra i Moret. Nascut a Vic el 9 de maig del 1884 i traspasat a Perpinyà el 29 de juliol de 1963. Fill de Josep Serra i Campdelacreu. Important polític que va ser present en els

Parlament de Catalunya i vigatà il·lustre; Narcís Verdaguer i Callís²², un dels pares del catalanisme polític, més concretament del catalanisme possibilista, i vigatà il·lustre, o mossèn Cinto Verdaguer, príncep dels poetes catalans (Salarich, 1962: 193-250). Vaja, una entitat important, composta de gent important.

Amb el naixement de la nova entitat, i no es pot expressar de millor manera, "Vich havia despertat del seu son letàrgic i prenia, gràcies al Círcol Literari, el camí de la seva redempció definitiva" (Salarich, 1962: 30). Així fou. L'any 1861, naixia el periòdic *El Ausonense*, mitjà fundat pel doctor Joaquim Salarich, que tingué una curta durada (desaparegué el 1863). Amb la seva naixença, però, es posava novament de manifest aquesta convicció perquè Vic tornés a brillar com ho havia fet antany. En el primer editorial ja es va constatar amb un article titulat amb un categòric i motivador "Levántate y anda"²³.

Tot i la mort d'*El Ausonense* el 1863, Vic no va quedar orfe de periòdics. De la mà del mateix Salarich i de Francesc Xavier Calderó i Vila²⁴, el mateix any fundaren *El Eco de la Montaña*. Estigué a la venda fins el 1868. Abans, però, d'arribar a l'any 1868, convé parlar del que ocorregué just l'any anterior, el 1867, any remarcable en els annals de la Renaixença literària i de la història de Catalunya.

El 1859 es van restaurar els Jocs Florals a Barcelona. El 1865, Jacint Verdaguer obtingué un accèssit a l'Englantina i un altre a un premi extraordinari. Fou el primer osonenc que va sonar en el certamen i tenia vint anys. L'any següent, el 1866, va conquerir quatre accèssits més (Salarich, 1989: 47-48). L'olla del gènere poètic en català i, per què no dir-ho, el ressorgiment de la pàtria catalana,

moments més transcendents de la història de la Generalitat. Entre molts càrrecs, fou president del Parlament de Catalunya a l'exili i candidat a la presidència de la Generalitat.

²² Narcís Verdaguer i Callís: un altre dels grans polítics del segle XIX catalans i vigatans. Va néixer a Vic el 29 d'octubre de 1862 i va morir a Barcelona el 5 d'abril del 1918. Fou advocat de professió. Va fundar el Centre Escolar Catalanista on políticament es van formar Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó, Joan Ventosa... Fou un dels fundadors de *La Veu de Catalunya*, descendent de *La Veu del Montserrat*. També traduí la *Divina Comèdia* en vers. Va fer grans campanyes a favor del catalanisme.

²³ (1861, 2 de maig). "Levantate y anda". *El Ausonense*. núm. 1, p. 1.

²⁴ Francesc Xavier Calderó i Vila, nat a Vic el 3 de desembre de 1832 i mort el 4 de març del 1908. Va ser, diverses vegades, conseller municipal i diputat per Vic, el 1865. Conjuntament amb Joaquim Salarich, va fundar i dirigir *El Eco de la Montaña* entre 1863 i 1868.

estava a punt d'arrencar el bull, però li faltava una embranzida. Vingué, com no podia ser d'una altra manera, de la ciutat dels Sants; parlem de l'Esbart de Vic, fundat el 1867. En paraules del canonge Collell:

“La vistosa colla de minyons era l'*Esbart de Vich*, nom apropiat per significar un estol de poetas, o aymadors de la poesia, que en la mes falaguera edat de la vida s'assajaven a volar per les regions del ideal, donant forma poética als sentiments de son cor, simbolisats en la hermosa trilogía que la novella gent trobadoresca ha escrit per devisa en lo penó de la renaixença literaria de Catalunya.” (Collell, 1920: 78).

Més enllà de la pròpia història de l'Esbart, per ara tan sols cal dir que d'aquells esqueixos reeixiren grans clavells. És a dir, disset fou el nombre de vigatans (no necessàriament de naixença) que veieren premiats els seus treballs als Jocs Florals de Barcelona entre l'any 1865 i el 1936. D'un total de noranta premis obtinguts, se'n repartiren vint-i-tres d'ordinaris, vint-i-cinc d'extraordinaris, i quaranta-dos accèssits. D'aquests disset, quatre esdevingueren mestres en Gai Saber, que significa que guanyaren els tres premis ordinaris²⁵: Jaume Collell (1871); Jacint Verdaguer (1880); Ramon Garriga (1926), i Felip Graugés (1936) (Salarich, 1989: 80).

El 1868, dos anys abans del naixement de Josep Pratdesaba, s'esdevingué un nou pinacle en la història i cultura de Vic. El primer en entrar en escena fou, novament, el canonge Collell. Aquell any, la seva carrera eclesiàstica va prendre el que ell va anomenar un "parèntesi aprofitat" (Collell, 1920: 81) per anar a la universitat. A Barcelona, tant les relacions i xerrades amb amistances, com les activitats a l'Ateneu, li van despertar el bon gust per la història de l'art. En aquella època, també se li fou revelada l'arqueologia. Arribaren les vacances d'estiu i el canonge se'n va tornar a Vic, on va coincidir amb els germans Jacint i Lluçia de Macià. Els dos eren aficionats a l'art i a la bibliografia, com també a l'arqueologia. Amb tot, l'any anterior, el 1867, Barcelona havia celebrat amb molt d'èxit una exposició retrospectiva. Els tres joves ho van veure clar: calia promoure quelcom

²⁵ Aquests premis ordinaris són: l'englantina d'or, premi a la millor composició poética de tema patriòtic, fets històrics o tradicionals de Catalunya; la flor natural, premi a la millor composició poética de tema lliure, i la viola d'or i d'argent, premi a la millor composició poética de tema religiós o moral.

semblant a Vic i de seguida se'ls va ocórrer celebrar una exposició arqueològica i artística. L'ajuntament no només va acollir la idea de bon grat, sinó que de seguida va nomenar una junta²⁶. L'ens municipal va oferir totes les facilitats perquè tot fos un èxit. El bisbe i el capítol també obriren les portes de casa seva. Els joves entraven, buscaven, trobaven i s'emportaven el que els semblava més interessant cap a l'antic convent de Sant Domènec²⁷, on s'instal·laria l'exposició al primer pis. L'exposició es va inaugurar el 13 d'octubre d'aquell any, 1868. En desmuntar la mostra i tornar els objectes als seus respectius propietaris, ja va aflorar la idea de fundar un museu.

Quasi deu anys més tard, el Círcol Literari de Vic també celebrava l'obertura d'una exposició permanent; era el 6 de juliol de l'any 1877. Aviat, però, uns socis van expressar el desig de convertir el saló dedicat a l'exposició permanent en museu arqueològic. Sembla ser que l'any d'obertura d'aquest local va ser el 1880 (Caballé, 2008: 415). A l'any següent, el 1881, la col·lecció arqueològica del Círcol Literari va començar a créixer notablement. Un any més tard, el 1882, es descobria el temple romà de Vic i naixia la Societat Arqueològica de Vic. Aviat es va començar a pensar a traslladar algunes peces del museu al Temple Romà, que ja havia enllestit les primeres obres de la reconstrucció. Finalment, però, les peces del museu tingueren un altre destí; el bisbe Morgades (1882-1899) s'havia preocupat d'arranjant unes habitacions a la part alta del seu palau, al costat de la Biblioteca Episcopal. D'altra banda, als voltants del claustre de la catedral, va començar a recollir peces que va anar col·leccionant. És així com la inauguració oficial i solemne del Museu Episcopal de Vic, es va acabar celebrant el dia 7 de juliol de l'any 1891. El decret de constitució oficial s'havia signat l'any 1889 (Mirambell, 2008: 513).

Retornant momentàniament al 1868 i seguint amb aquest ressorgiment cultural, cal destacar també la posada de la primera pedra d'un nou teatre, el Teatre Ausonense, el 13 d'octubre. L'obertura del carrer del Progrés de Vic, carrer a tocar de l'Agrupació Astronòmica d'Osona, va posar punt i final a la vida i signe de cap reminiscència del teatre primitiu de la ciutat: s'enderrocà el local i s'obrí

²⁶ Molts dels membres de la junta formaven part del Círcol Literari de Vic. Per tant, de manera directa o indirecta, el Círcol també hi estava involucrat.

²⁷ Antiga Casa de Caritat.

el carrer al seu lloc (Salarich, 1955: 133). El teatre s'inaugurà l'any següent, el 13 de novembre de 1869, just tretze mesos després. A fi de reafirmar les creences dels més supersticiosos, direm que el teatre ha passat a la història com el Teatre cremat de la Rambla.

Abans de recuperar el fil de Josep Pratdesaba, permeteu-me dedicar unes paraules a un parell de campanyes patriòtico-religioses del canonge Collell que denoten la influència del *vigatanisme* en l'àmbit nacional. Ras, curt i essent molt simplista, bàsicament a ell devem que avui dia puguem referir-nos a Montserrat com el cor de Catalunya i a Ripoll com el bressol del país. Les iniciatives vingueren fruit de la commemoració dels mil·lenaris d'ambdós llocs. Val a dir, també, que del primer 11 de setembre commemoratiu de la història, també en fou protagonista Jaume Collell. Tot i que va oficiar la missa, li prohibiren el sermó a l'església de Santa Maria del Mar de Barcelona per por que s'expressés lliurement.

Fins aquí el breu però intens viatge a la societat patriòtica-cultural vigatana de la segona meitat del segle XIX. Tot això passava en una petita ciutat d'uns deu o quinze mil habitants. No em negareu que fou una època esplendorosa.

Podríeu creure que ens hem excedit, i és molt possible que tingueu raó, però calia fer-ho per poder fer les següents afirmacions amb tota rotunditat i contundència. En primer lloc, es pot dir que Vic va ser clau per a l'exitós renaixement patriòtic i cultural del país, a través de les iniciatives i persones de la societat vigatana. En segon lloc, i és on realment volíem arribar amb tota la força, és que en l'entretant del ressorgiment vigatà, va néixer Josep Pratdesaba. Però, i aquí rau el quid, no només va néixer, sinó que, a banda de formar part d'aquella societat vigatana, va contribuir-hi de manera molt notable. És a dir, si bé hem comprovat que Vic brillà, ell fou part i peça clau d'aquell engranatge. Una de les estrelles de l'univers vigatà.

Josep Pratdesaba i Portabella va néixer a Vic el 6 d'agost de l'any 1870. Nasqué en ple auge vigatà, en l'entretant d'aquell "Levántate y anda"²⁸ i, evidentment, fou fill d'aquella societat. Ho aprofità, compartí i fins i tot l'encimbellà encara més. Els seus pares foren Vicenç Pratdesaba i Magnet, natural del mas Pratdesaba

²⁸ *El Ausonense*, op. cit., nota 23.

de Malla, i Maria Portabella i Marinyosa, filla de Prats de Lluçanès. El seu pare era propietari d'una botiga a peu de carrer a la plaça Major, sota mateix de casa seva. La llar estava situada a l'antic número 43, banda est de la plaça, just al costat del popular Merma, actual casa Beuló (una placa a la façana ho indica avui dia). Posteriorment, es va conèixer popularment com a can Cassa. En l'establiment s'hi venia una mica de tot, motiu pel qual el rètol de fora la façana l'anunciava com a quincalleria o merceria.

Els seus pares li van propiciar un ensenyament religiós. Caràcter que no va abandonar mai més. Als quatre anys el van portar al Col·legi Sant Miquel dels Sants de l'actual carrer de Manlleu. El mateix fundador, mossèn Miquel Vallbona i Bancells, n'era el director.

Acabat l'ensenyament primari, entre els deu i els catorze anys, va desenvolupar la seva creativitat i va mostrar interès en diverses matèries. Entre els deu i els dotze o catorze, va assistir a classes de dibuix a casa de Llucià Bertrana, professor que va ensenyar dibuix a Eusebi Molera, entre d'altres, a l'Escola Municipal de Dibuix de la ciutat. Així mateix, cultivava les llengües estrangeres amb les lliçons de francès rebudes per part d'un tal Francisco de P. Galard, "coronel carlista", segons les seves targetes de visita. Finalment, en el Col·legi de Sant Antoni de la plaça de la Mercè²⁹ (avui inexistent), hi va aprendre tenidoria de llibres i càlcul: el que avui en podríem dir comptabilitat. Veient que molt probablement el seu futur passava per continuar treballant a la merceria dels seus pares, va creure oportú adquirir coneixements tant comercials com per portar el negoci. Efectivament, semblava que el seu futur prenia un caire comercial i als catorze anys el van enviar a Barcelona perquè entrés d'aprenent a casa dels Oller Hermanos, al número 6 del carrer de Sant Jaume. Ja avanço que l'estada li va canviar la vida. Després dels tres anys reglamentaris, va tornar a la ciutat de Vic amb ànim de reprendre les activitats lucratives de la família, però aquí es va trobar amb la grata sorpresa que la botiga estava perfectament

²⁹ La plaça de la Mercè actualment no existeix. Fins l'any 1936, que es va enderrocar l'església de la Mercè (podríem dir que substituïda per la casa d'espiritualitat Claret), l'actual carrer de Sant Antoni Maria Claret quedava partit en dos. En el primer tram, on el carrer presenta la seva màxima amplada, hi havia la plaça de la Mercè per on s'entrava a la desapareguda església (avui dia ens la trobaríem de cara). Llavors, vorejant l'església per l'esquerra es passava pel carrer o passatge de la Nostra Senyora de la Mercè que desembocava a la plaça de Balmes (actualment Parc Balmes).

conduïda pels seus pares i germanes. Per aquest motiu, i també pel fet de fer ofici, va decidir traslladar-se a Olot per espai d'un any. Allí va aprendre l'ofici de rellotger al costat de Francesc Dou.

Amb aquesta incursió al món de la rellotgeria, va arribar als divuit anys. Les seves ànsies per conèixer no s'aturaren a aquella edat, sinó que en aquell moment, de tornada a Vic, va assistir com a oient a les classes de física³⁰ que mossèn Albert Boix impartia al Seminari. Podem veure com, ja a aquesta edat, havia començat la seva predilecció per les ciències i més concretament les properes a l'astronomia. El fet és que després d'un any escoltant física, va tornar a Barcelona amb la intenció d'ingressar a l'escola d'enginyers. Allí hi va fer el primer any, però al segon es van estroncar les coses. Una tieta seva es va casar a Olot; una de les seves germanes es va fer monja sacramentaria; una altra es va casar amb el metge Salarich i la seva mare va patir un atac de paràlisi. Tot plegat va fer que la botiga es quedés sense mà d'obra i que Josep hagués d'abandonar la carrera d'enginyer per dedicar-se al negoci familiar. Va tornar de Barcelona per estar-se darrera del taulell. Seti que ja no va abandonar fins que va tenir quaranta-cinc anys. En l'entretant, mai no va deixar d'aprendre, ja que als vespres continuava estudiant francès, anglès, alemany, literatura, música i astronomia.

La passió i l'interès de Josep Pratdesaba per l'astronomia va arribar-li quan tenia quinze anys. Per ser més precisos, fins i tot en podem dir el dia: 27 de novembre. En aquella data, ell es trobava a Barcelona i va poder veure la pluja de meteorits de l'any 1885, els Andromèdids³¹. No fou a l'únic a qui el va impactar i, francament, si tinguéssim oportunitat de veure-ho, em sembla que un espectacle com aquell ens deixaria a tots bocabadats:

“La gran lluvia meteórica del 27 de noviembre de 1872 se ha renovado en la noche del 27 de noviembre próximo pasado, aún más espléndida e imponente, por lo menos en nuestra zona celeste.

³⁰ Matèria que també va impartir en el mateix Seminari.

³¹ Pluja d'estels associada al cometa Biela.

[...] En 1872 observáronse 33.000 [meteorits] en seis horas; este año háanse observado 39.000 [39.546] sólo en cuatro horas.” (Nait, 1885: 774).

El fenomen astronòmic el va deixar tan impressionat que li va despertar definitivament la seva vocació. De fet, aquest fou el punt de partida per començar a fer realitat el seu somni de tenir un observatori propi i poder seguir veient i observant les meravelles que ocorrien al cel. Desafortunadament, amb quinze anys no tenia possibilitats pecuniàries. A l’espera de millors temps venidors, es va haver de complaure iniciant les seves primeres lectures de Camille Flammarion i realitzant les primeres observacions astronòmiques amb uns senzills prismàtics que, molt probablement, formaven part dels articles que es venien a la botiga familiar. Poc després, mentre la idea de l’observatori seguia latent i esperant la seva oportunitat, la capacitat d’observar prengué millors dimensions. Primer foren uns prismàtics més potents, muntats damunt d’un trípod, i llavors ja pogué ser una petita ullera. Fins el 1909, que va estrenar l’observatori a la plaça Major.

El novell astrònom aficionat va viure a la plaça fins l’any 1913. Aquest principi de segle, la seva vida va tenir un fort revés i va patir un gir. El fort revés fou la mort de la seva primera esposa, Dolors Osona i Vinyeta³², l’any 1907³³. Sis anys més tard, l’any 1913, va contraure matrimoni amb Dolors Riera i Niubó i, arran de la unió, el seu petit observatori va poder passar a ser un equipament reconegut, com també ho fou la seva figura.

Manuel Serinanell, deixeble seu, i conegut popularment com el *Mossèn passi-ho bé*, va deixar explicat la generositat del nou sogre de Pratdesaba. Després de contraure el matrimoni, inicialment, la parella es va estatjar a can Cassa de la plaça Major. Un cop ubicats, Pratdesaba va rebre una curiosa petició per part del pare de la Dolors. Marian de Riera i Gironella els va demanar que anessin a viure amb ell al carrer de l’Escola. La petició no va acabar aquí. La invitació es va fer extensiva al pare de Pratdesaba, Vicenç Pratdesaba. I fent bona la dita que no

³² Del Mas Osona de Vic, situat vora la zona esportiva. En el mas s’hi allotjava la seu del Patronat Municipal d’Esports primer i, posteriorment, l’Institut Municipal d’Esports (IME) de Vic. Pel juny de l’any 2017, es va aprovar la dissolució de l’IME i el mateix consistori vigatà en va assumir el servei fins l’actualitat.

³³ (1907, 2 de gener). *Gazeta Montanyesa*. núm. 113, p. 1.

n'hi ha dos sense tres, per acabar-ho d'arrodonir, el sogre Marian també li va demanar que desmantellés l'instrumental de l'observatori que tenia muntat al terrat i que el muntés al darrer pis del seu casal: oportunitat immillorable per construir un observatori millor i més espaiós.

I comencem, en aquest moment, això que he anomenat l'extraordinàriament normal. Veureu a la casa Pratdesaba, com qui no vol la cosa, un quadre penjat a la paret. El que s'hi pot veure és una imatge cartogràfica de la Lluna. Fins aquí és tot normal, però deixa de ser-ho quan hi veiem el nom del propietari de la casa en un cràter. Anem a pams.

La gran quantitat de treballs al llarg de la seva vida es van traduir en reconeixements. El més sonat va arribar l'any 1950 de la mà de la Comissió Lunar Internacional. És aleshores quan aquesta comissió, vinculada a la British Astronomical Association [Associació Astronòmica Britànica],³⁴ va decidir batejar amb noms d'astrònoms i científics diversos cràters de la Lluna. Entre d'altres, foren distingits Josep Comas i Solà, Millàs i Vallicrosa, Antoni Paluzié, Salvador Raurich i, naturalment, Pratdesaba. La proposta d'aquests noms va ser acceptada i un cràter de la Lluna va passar a ser conegut mundialment, com a cràter³⁵. Tristament, cap dels afortunats en va poder tenir coneixement.

Les bones notícies, però, no van durar gaire. Uns anys més tard, la Unió Astronòmica Internacional va donar el vistiplau als americans perquè poguessin (re)batejar la superfície lunar com més els plagués. La determinació fou clara: només respectarien la nomenclatura que havia atorgat l'astrònom Jan Heweliusz en la seva obra *Selenographia* de l'any 1674.

La mort de Hugh Percy Wilkins el 1960 i el poc interès que es tenia en l'estudi de la Lluna va fer que el 1964 la Societat Astronòmica Lunar Internacional es dissolgués i, com a conseqüència, Josep Pratdesaba va perdre el seu cràter lunar.

³⁴ Arxiu casa Pratdesaba. Existeix una nota de l'Agrupació Astronòmica Aster datada el 8 de febrer del 1951 felicitant el compatrici.

³⁵ Contrastant informació i dades, creiem que el cràter Pratdesaba podria ésser un dels tres següents: Brisbane G, Oken o Lyot.

Tanmateix, no es pot dir que fos una cosa petita. Contrastant informació i dades, creiem que el cràter Pratdesaba podria ésser un dels tres següents:

1. Brisbane G: en diversos llocs, hem trobat que en alguna ocasió s'havia anomenat Pratdesaba. No obstant això, el Brisbane G no existeix, sinó el Brisbane. Aquest cràter està situat al sud-est de la Lluna (latitud centrada -49°20'S; longitud centrada 68°76'E, d'acord amb el Gazetteer of Planetary Nomenclature). Disposa de 44,32 quilòmetres de diàmetre i de cinc satèl·lits: els Brisbane E, H, X, Y i Z.

2. Oken: en el llibre *A portfolio of lunar drawings*, de Harold Hill, hi diu: "Prominent among the dusky enclosures in the Australe area are the 50 mile diameter Oken and the larger flooded walled-plain, 88 miles in diameter, which held the name Pratdesaba for a time before this was replaced, during the I.A.U.". Entenem, doncs, que l'Oken, o alguna zona propera, era el que s'anomenava Pratdesaba. També està situat al sud-est de la Lluna (latitud centrada -43°76'S; longitud centrada 76°09'E). Disposa de 78,67 quilòmetres de diàmetre i de sis satèl·lits: els Oken A, E, F, L, M i N.

3. Lyot: està situat al sud-est de la Lluna (latitud centrada -50°47'S; longitud centrada 84°80'E). Disposa de 150,60 quilòmetres de diàmetre i de catorze satèl·lits: els Lyot D, P, R, A, B, C, E, F, H, L, M, N, S i T.

Així doncs, aquest darrer és el que més s'aproxima a les més de vuitanta milles que apunta Espina en un article i, per tant, ens decantem per aquest últim.

Aquesta, però, no va ser la seva única particularitat ni contribució; també veureu a la casa, un menut tricicle. És lícit pensar quina mena de relació té amb Pratdesaba. Però com he dit abans, tot és extraordinàriament normal. És per això que val la pena destacar la seva iniciativa per dur la bicicleta a Vic. Ell, particularment, ja la coneixia arran dels seus viatges a Barcelona. Va comentar als seus amics del Círcol Literari la possibilitat d'adquirir una d'aquelles andròmines de dues rodes de goma estreta i massissa. Corrien els inicis de la dècada de l'any 1890. Van rebre la bicicleta a l'estació de ferrocarril i el factor³⁶

³⁶ Persona que en les estacions de tren té cura dels aspectes logístics.

els va alertar que aquella cosa no s'aguantava dreta. Ell, el seu germà Anton i tres amics més recolliren la bicicleta i se'n van anar al Prat de la Riera a veure si eren capaços de fer algunes pedalades sense prendre mal. No va passar gaire temps fins que l'any 1891, Pratdesaba va fundar el Veloz Club Vicense³⁷, l'embrió de l'actual Unió Ciclista de Vic. El tricicle que es pot veure fou un regal a la seva filla.

Hi ha més coses extraordinàriament normals. Josep Pratdesaba també va fer incursions a la ràdio. El 1925, l'empresari manlleuenc Eduard Rifà va fundar la revista *Ràdio-Lot* (1925-1929), dedicada al món de la radiodifusió. De trenta-vuit pàgines, vuit eren en color i amb belles tricromies i contenien una informació diferent de la que s'havia vist fins aleshores. Aquesta particularitat feu col·locar aquesta revista entre les primeres d'Europa. Pratdesaba hi va participar com a articulista. D'altra banda, fou el primer a reclamar públicament la implementació d'un sistema de butlletins meteorològics radiats, mitjançant l'article "El 'Broadcasting' Català", a *Joventut Catalana*, el mateix 1925. Tingué la seva materialització pocs anys més tard.

Tampoc ens podem oblidar de la seva experiència a la Ràdio Associació de Catalunya (RAC), anterior Associació Nacional de Radiodifusió (ANR). El 4 de febrer de 1927, l'emissora inaugurava el Servei Meteorològic per ràdio, proposat per Josep Pratdesaba i pel pare Manuel Cazador. Aviat, a l'ANR se li va concedir una emissora en ona curta i una altra en ona mitjana. El 19 d'abril de 1930, va començar a radiar la nova emissora: Ràdio Associació de Catalunya. El 29 de gener de 1933, en assemblea, l'Associació Nacional de Radiodifusió va canviar el nom pel de Ràdio Associació de Catalunya i, al desembre, va passar de Societat Civil a Societat Cooperativa.

³⁷ Llegim que "[l'afició a la bicicleta] va assolir prossèlits fins al punt de fundar un *Club* per tal de reunir-se i fomentar l'afició la novell deport. Aquest, s'inaugurà pel setembre del 1891, sota el títol de 'Veloz Club Vicense', i s'hostatjà, de primer antuvi, en un dels salons del cafè Blanch, de la Plaça Major, núm. 8 [...]" (Salarich, 1972: 76). Així mateix, David Cao, en la seva Tesi Doctoral, apunta que "la inauguració del Veloz-Club Vicense es remuntaria a setembre del 1891, tot i que sembla que uns mesos abans ja mantenia certa activitat" (Cao, 2014: 130). Complementàriament, també prenem nota de "l'inici del ciclisme a la ciutat, un dels esports més practicats a la comarca, es remunta a l'any 1894 quan Pratdesaba va fundar el Veloz Club Vic" (Masramon, 2001: 636). Tenint en compte que en molts llocs apareix l'any 1894, potser es va endegar l'any 1891, però no es va registrar oficialment fins l'any 1894.

Pratdesaba formà part de la primera Junta Directiva derivada de la nova RAC i en va redactar el projecte de Reglament Interior, que vàrem trobar per casualitat. El projecte no fou fàcil de dur a terme, perquè Madrid els va posar força traves, però, finalment, pogueren començar a emetre amb certa regularitat. Havien pensat la RAC com a una emissora divulgativa, cultural, informativa i amb servei de meteorologia inclòs. Tenint en compte la seva vàlua en aquesta darrera matèria, li van encarregar les seccions d'astronomia i meteorologia i, fins i tot, va col·laborar en un programa setmanal de divulgació astronòmica i un altre d'informació meteorològica amb el seu amic Manuel Cazador. Per manca de temps, obvio la part de l'estudi sobre *L'anomalia tèrmica de la Plana de Vic*, com també l'establiment de la Xarxa Pluviomètrica de Catalunya, que va acabar derivant cap al Servei Meteorològic de Catalunya (SMC). Aquella emissora, pel gener de l'any 1939, va ser ocupada per les forces franquistes. A la mort del dictador Franco, van iniciar-se els esforços per recuperar-la. L'any 1980, es va constituir de nou i el 1998, va acceptar una oferta de col·laboració amb una empresa de ràdio lligada al Grup Godó: naixien RAC105 i RAC1, que avui sonen a tothom i són emissores d'èxit.

Pratdesaba, però, també ha destacat en molts altres aspectes molt menys coneguts. N'hem trobat anuncis de conferències sobre geologia: "Geologia de la nostra terra i consideracions generals sobre astronomia", "La formació de la terra". També coneixem el seu vessant filantròpic, altruista i generós. Per exemple, va formar part d'algunes iniciatives com: el Patronat de Vic pels nens d'Àustria (infants víctimes de la Primera Guerra Mundial); les pro-colònies escolars; l'alçament de la Creu de Collformic o l'erecció d'una columna en l'atri del Temple Romà, a la memòria de Josep Serra i Campdelacreu. També hem de remarcar i destacar la seva gran contribució a la saviesa popular quant a l'agricultura, durant els anys que va contribuir amb els seus articles a la *Revista de la Cambra Agrícola Ausetana*, de la qual en fou director.

Però per detallar una d'aquestes aportacions, *ni ĉesos kun Esperanto* ['ens aturarem en l'esperanto']. El 27 d'abril de 1907, el vigatà, mitjançant un article a la *Gazeta Montanyesa*, llançava la idea a la societat vigatana:

“També há se remou per Europa l'idea de crear un idioma internacional, idioma que sens donar la preponderancia a tal o qual nació sigui

assequible a tothom y se componga de partícules o arrels de totes les que formen les dos més importants rames *llatina* y *germánica*. Aqueix pensament que'l Dr. Laménhos vol portar a la práctica compta ja per Europa y América varis y entussiasstes adeptes; verdaderament resultaria prácticich que totes les nacions civilisades adoptessin una parla internacional, que sens rebaixar la súa propia, servís per les comunicacions entre diferents nacions tant per assumptes comercials com per congressos científichs, pedagógichs, etc., etc.” (Pratdesaba, 1907: 1).

Com molt bé descriu l'eminent astrònom, l'esperanto pretenia ser la llengua universal d'aleshores. La iniciativa la va endegar el polonès Ludwik Lejzer Zamenhof. Ell mateix contava que on vivia de menut hi havia importants comunitats de polonesos, jueus, russos, alemanys i lituans. Aquesta varietat i riquesa lingüística, sovint comportava malentesos i decidí cercar alguna solució. D'acord amb Pratdesaba, Zamenhof "va capir que per esser fàcil per tothom, havia d'esser constituït de modo y manera que tothom hi pogués trobar analogia ab son idioma natal y en efecte l'Esperanto está constituït per arrels y radicals dels principals idiomes parlats sobre la terra [...]”(Pratdesaba, 1909: 2). Així fou com començà a pensar en una llengua internacional, que tingué la seva definitiva consolidació el 1905 amb el Primer Congrés Universal d'Esperanto a Boulogne-sur-Mer, França. Avui dia, encara gaudeix d'adeptes i parlants. Pratdesaba, científic que també es trobava sovint amb aquest problema multilingüe, de seguida s'hi va acollir. I conclouïa aquell article afirmant:

“Sembla que a Vich hi há verdader entussiasme per l'idea de fundar una agrupació *Esperantista*, cosa que sería de molt bon veure y que segurament li prestaran el seu apoyo tots els amants del progrés en qualsevol ram que aqueix se manifesti y mes al cultiu intel·lectual que sembla ha sigut sempre patrimoni de la noble ciutat den Balmes.” (Pratdesaba, 1907, 1).

Pratdesaba no anava mancat de raó. L'entitat Vika Esperantistaro va néixer uns mesos després d'aquest auguri. L'acte inaugural es va dur a terme el 25 de gener de 1908. D'acord amb la crònica de la *Gazeta Montanyesa*, "l'èxit del acte superá

bona cosa a les seves esperances”³⁸. L’any 1909, Barcelona acollí el Cinquè Congrés Internacional d’aquesta llengua auxiliar. Mentre que el punt més àlgid a Vic fou durant el 8, 9 i 10 de juny del 1924, quan s’hi celebrà el *XI^a Kongreso de Kataluna Esperantista Federacio* [‘Onzè Congrés de la Federació Esperantista Catalana’]. Amb motiu de l’esdeveniment, es va publicar el programa del congrés i una guia de la ciutat. Pratdesaba fou el secretari del Comitè Organitzador.

No oblidem, però, que Pratdesaba fou un gran divulgador. I, d’aquest vessant, val la pena recalcar la quantitat ingent d’articles que va escriure en els mitjans locals per apropar la ciència al poble. Per entendre’ns, ell era un dels erudits d’aquella societat que publicava als mitjans locals. Uns ho feien sobre religió, sobre art, sobre història; ell ho va fer majoritàriament per parlar de ciència: noves teories sobre la matèria, la possible vida a altres planetes, el Sol, Júpiter, els eclipsis de Lluna, el cometa Halley, l’origen etimològic dels dies i dels mesos, el despropòsit de l’horari d’estiu, etc. Podem afirmar que les seves “Notes científiques” democratitzaven la ciència. I aquesta és, possiblement, la seva gran virtut i herència. També podem fer referència a les seves conferències al Centre Excursionista de Vic, així com a les del Círcol Literari o a d’altres entitats. Però si hem de destacar alguna entitat on hi va posar, ja no dic un gra de sorra, sinó una muntanya, és el Patronat d’Estudis Osonencs (PEO), que enguany ha commemorat el seu setantè aniversari.

Ell fou el cofundador del Patronat d’Estudis Osonencs, entitat acadèmica que té com a finalitat “fomentar, impulsar, orientar i coordinar la investigació científica; conrear les arts i les lletres; protegir el patrimoni cultural, artístic i monumental [...]”³⁹. L’origen de l’entitat la situaríem en les trobades dels integrants de l’agrupació *Els Montrodons*. Havent madurat *Els Montrodons*, ja prengué el nom de *Patronato de Estudios Ausonenses*, constituït el 29 de març de l’any 1952, i que llavors va derivar cap al *Patronat d’Estudis Osonencs* actual. Josep Pratdesaba en fou el primer president, càrrec que va ostentar fins a la seva mort, l’any 1967. A tall de curiositat, val a dir que més enllà del Temple Romà, el Patronat d’Estudis Osonencs també és propietari d’un parell de llocs

³⁸ (1908, 29 de gener). “Inaugural de ‘Vika Esperantistaro’”. *Gazeta Montanyesa*, núm. 223.

³⁹ *Què és el Patronat?* [en línia]. Patronat d’Estudis Osonencs. [Data de consulta: 13 d’abril de l’any 2019]. Disponible a <https://patronatestudisosonencs.cat/ca/Que-es-el-Patronat>

verdaguers: l'església de Sant Esteve de Vinyoles d'Orís i la Font del Desmai, on van anar a recitar per primera vegada els *esbartaires*.

I ja que torno a mencionar aspectes més folklòrics, tampoc no ens podem oblidar del seu vessant com a músic i, més especialment, com a escriptor. Si bé és cert que en els primers estatuts del Círcol Literari no es va preveure l'esbarjo dels seus socis mitjançant jocs o música, el fet és que l'entitat es va anar modernitzant o va anar ampliant els àmbits d'actuació. Les primeres notes van sonar molt aviat als salons del Círcol, a finals de l'any 1861, quan s'hi va celebrar un concert de piano. Malgrat que aquest no fou més que un fet esporàdic, al cap de poc temps es va establir una secció de música.⁴⁰ A finals de l'any 1898, va sorgir una segona fornada de músics que va continuar la tasca de l'anterior. El nou grup estava compost pels Espona, Soler, Forcada, Aguilar, Fargas, Fitó, Torrà i Pratdesaba entre d'altres (Salarich, 1962:176). Aleshores, Pratdesaba estava a la ratlla dels trenta anys.

Quant a la poesia, fou una altra disciplina artística amb la que s'atreví i, d'alguna manera, reeixí. D'una persona que aprèn diverses llengües per compte propi, com l'esperanto o l'hebreu, pel simple fet de poder llegir i comprendre obres sagrades en la seva llengua original, se'n pot esperar qualsevol cosa (bona). Pratdesaba va mostrar certa lleugeresa amb la ploma fins al punt de veure premiades obres seves. Fou el cas d'*Amor i ciència*, premiada als Jocs Florals d'Olot de l'any 1911. Les tres darreres estrofes fan així:

“Oh amor, que tens unida
l'essència de la vida,
que el Creador va dar-te
amb son suau alè,
per tot arreu imperes,
ta llei no té fronteres
sens tu el món tornaria
al caos del no res.

⁴⁰ Novembre de l'any 1862.

Tu, l'equilibri dones
i als sers mai abandones,
ni als àtoms i molècules
ni als ions ni electrons,
per tu l'intel·ligència
suprema, amb complaença
es gosa en l'harmonia
del rodolar dels mons.

Vagant per prats i serres
afraus i torrenteres,
cercant vaig nit i dia
nous càntics per l'amor;
l'astronomia em dóna
les flors per la corona
que teixeix la ciència
dels cels, al Creador.”⁴¹

Sense ànim de convertir això en un recital, sí que he volgut, no només recuperar aquest fragment, sinó també compartir-vos una altra composició escrita el 1945, el títol de la qual és *Els dos observatoris: diàleg*.⁴²

— “Què féu benvolgut company de la «capçana blanca» que tot sovint us veig rodar i obrir la vostra allargada finestra per on sospito que tafanegeu quelcom de les immensitats del cel?

— És que sota aquesta mitja bola hi ha un ull tafaner i escrutador que pretén no res menys que desxifrar els enigmes siderals.

— Bona feina us heu buscat, aquesta feina de tafanejar allò que fan els astres, car serà difícil que arribeu a treure'n l'aigua clara. Trobo que teniu massa pretensions, voler saber el que fan el sol, la lluna i les estrelles.

⁴¹ Arxiu casa Pratdesaba.

⁴² Arxiu casa Pratdesaba.

— I vós, vell cloquer de la «testa coronada», a qui veig des d'aquí com féu anar la «llengua» i sento la remor que féu, bona per despertar el veïnat?

— Si vós mireu el cel, jo miro la terra i veig sota meu una munió de masies i poblets, veig el tràfec i el moviment de la vida dels meus habitants i, enlairat sobre la casa de Déu, aviso els meus feligresos i els recordo l'obligació que tenen de pensar en tot moment que la vida és curta i que cal estar sempre preparat per fer el suprem viatge.

— Us trobo tètric; joestic més distret.

— Això és molt relatiu. Què seríeu si no tinguéssiu darrera vostre o, millor dit, dintre la vostra «caperutxa» un enteniment que fos capaç d'avaluar allò que el vostre ull gegantí arriba a veure?

— I vós, vell cloquer de la «testa coronada», què en faríeu de les campanes si no tinguéssiu un cap intel·ligent que us indiqués la manera de fer-les parlar?

Així dialogaven els dos observatoris.

Tant la «capçana blanca» com la «torre coronada» de res no servirien si no tinguessin una finalitat ben determinada.

L'astronomia ens ensenya les meravelles del cel i la parròquia ens mostra el camí per gaudir-ne, que és el camí de la nostra salvació.”

Amb tot, també li hem trobat algun conte, com per exemple *El vol de la fantasia*, publicat a *Catalunya Ràdio* el 25 de novembre de 1933, i alguna altra composició curta.

Així doncs, ja veieu que Pratdesaba no només era astrònom. I encara em deixo altres vessants, com el de la ramaderia, del que n'han quedat imatges immortalitzades. D'altra banda, per sorprenent que pugui semblar per un home de tanta ciència i erudició, també cal destacar la seva religiositat. Sense ànim d'entrar-hi, només voldria recuperar algunes de les frases amb les que la va demostrar. En una ocasió, deia quelcom semblant a "tot és relatiu, menys Déu, que és absolut". Però n'hi ha més: "L'astronomia és la ciència que més acostava a Déu"; "Quin gust deu asser conèixer A Deu l'única Veritat absoluta", o "Per algom ens ha donat Deu el cervell". O com la que es pot intuir a la cúpula: "Contemplant

les maravelles del cel se veu resplendir l'infinita sabiduria de Déu y l'esperit s'enlaira acostantse a son Criador" (Pratdesaba, 1917: 34).

Finalment, del seu caràcter, voldria destacar-ne la seva proximitat i el bon humor. Compartia el seu coneixement i ho feia de bon grat. Suposo que va entendre que no era només seu, sinó que era patrimoni comú del *vigatanisme* i més enllà. I, quant a l'humor, que serveixi d'exemple tan sols el següent per corroborar-ho. Ocorregué a Puiglagulla quan tenia noranta anys. Allí li feren un homenatge íntim per celebrar el seu aniversari. Ho explicaren així:

“Casi a los pies de Nuestra Señora de Puiglagulla, [Pratdesaba] nos hablaba de «relatividad», con su erudición y gracejo incomparables. Y nos decía que, con los días de sus noventa años, si hubiese nacido en Mercurio (que tiene el año de unos 88 días), contaría ahora más de 370 años; en Venus, cerca de 150 años; en Marte, unos 49; en Júpiter, 8, aproximadamente; en Urano, pocos meses, y en Neptuno, menos aún. Y al decirnos que en Saturno sería un niño de 3 años, saltó la chispa natural de su poesía y de su humorismo:

—Ja m'haurien desmamat" (Salarich, *et. al.*, 1960)

Per part de la seva ciutat natal, també ha rebut diversos reconeixements: l'Ajuntament de Vic, el juny de l'any 1948, li va imposar la medalla de plata de la ciutat. Coses extraordinàriament normals. Un dia va aparèixer en un calaix. La resta de reconeixements ja els va rebre després de la seva mort, que ocorregué el 20 de gener de l'any 1967, quan tenia noranta-sis anys. L'any 1980, el ple de l'Ajuntament va aprovar dedicar-li un carrer de la ciutat que està situat al barri de l'Horta Vermella.

Abans de morir, però, Pratdesaba va fer el seu testament. Llegava testamentàriament el seu estimat observatori a la ciutat de Vic perquè aquesta pogués continuar la tasca iniciada per ell. Aquesta era i havia estat sempre la seva màxima preocupació. El 1917 ja havia afirmat que "Lo ofrezco [l'observatori] también a todos los verdaderamente amantes de las bellezas del cielo" (Pratdesaba, 1917: 34).

La voluntat reeixí inicialment però arribà un punt que s'estruncaren les coses malgrat les seves últimes voluntats, de les que em dispo a compartir-ne unes breus paraules:

“Al objeto de que mi observatorio astronómico con todos sus accesorios o sea la ecuatorial doble astrofotográfica, anteojo meridiano, reloj sideral, mapas, fotografías, obras de astronomía, continuen prestando despues de mi muerte la labor científica y cultural a que hasta el presente le he venido dedicando, impongo a mi heredera la obligación de facilitar la visita del mismo a las entidades culturales, colegios e agrupaciones de caracter cultural que soliciten la visita, siempre que vayan acompañadas de alguna persona de solvencia técnica”⁴³.

I fins avui que, de la mà d'Anna Alsina i sense conèixer aquest document, alguna força l'ha empès a fer realitat les darreres voluntats del seu besavi. Tan sorprenent com cert. Extraordinàriament normal.

Fins aquí, doncs, aquest viatge per la societat vigatana i el lloc que hi va tenir Josep Pratdesaba. M'hauria agradat posar de manifest que ell no fou un vigatà més, sinó un peça cabdal sense la qual no s'hauria pogut muntar el trencaclosques de l'època més daurada de la societat vigatana. Fou un dels que recollí l'encàrrec del "levántate y anda" i el va satisfer.

I ja acabo, tan sols desitjant que tot el que va fer Pratdesaba per a Vic i la seva gent tingui el màxim reconeixement. En vida, va rebre la màxima distinció que es pot rebre: la medalla de la ciutat. Ara, ja traspassat, és ben mereixedor de rebre la màxima distinció a la que pot aspirar un compatrici. Ara ja toca col·locar el seu retrat a la galeria de vigatans il·lustres. Molts d'aquells vells amics que contribuïren a l'etapa culturalment més daurada de la història vigatana, es van retrobar a la Sala de la Columna.

Multan dankon ['Moltes gràcies'].

Bibliografia

⁴³ Arxiu casa Pratdesaba.

- CABALLÉ I CRIVILLÉS, Antoni (2008). «Una visió arqueològica de la descoberta i la restauració del temple romà». *Ausa*, XXIII, núm. 161-162, p. 413-439.
- CAO COSTOYA, David (2014). *Les elits i el poder local en una societat en transformació. Vic: política, cultura i associacionisme (1860-1902)*. Tesi Doctoral. Barcelona: Departament d'Història contemporània. Facultat de Geografia i Història.
- COLLELL, Jaume (1920). «Del meu fadrinatge». *Gazeta de Vich*. Vic: Biblioteca d'Autors Vigatans, XV.
- MASRAMON I MARTÍN, Cristina (2001). *L'Abans. Recull Gràfic de Vic (1863-1965)*. El Papiol: Editorial Efadós, SL
- MIRAMBELL I ABANCÓ, Miquel (2008). «La llarga restauració del temple romà de Vic (1882-1959): de les ruïnes a un dels símbols de la ciutat», *Ausa* XXIII, núm. 161-162, p. 491-539.
- NAIT, Antonio (1885, 6 de desembre). «Gran lluvia de estrellas fugaces». *La Ilustración*, núm. 266, p. 774.
- PIELAGOS, Fernando (1986). *Voz de profeta: Juan Collell Cuatrecasas (1864-1921), fundador de las Siervas del Sagrado Corazón de Jesús*. Vic: Siervas del Sagrado Corazón de Jesús.
- PRATDESABA I PORTABELLA, Josep (1907, 27 d'abril). «L'esperanto». *Gazeta Montanyesa*, núm. 144, p. 1.
- PRATDESABA I PORTABELLA, Josep (1909). «El V Congrés internacional d'Esperanto». *Gazeta Montanyesa*, núm. 391, 11 de setembre, p.1-2.
- PRATDESABA I PORTABELLA, Josep (1917). «Un nuevo Observatorio particular». *Iberica*, núm. 159, 20 de gener, p. 34.
- SALARICH I TORRENTS, Miquel S. (1955). «El teatre Ausonense». *Ausa*, II, núm. 13, p. 133-135.
- SALARICH I TORRENTS, Miquel S. (1962). *Història del Círcol Literari de Vich*. Vic: Patronato de Estudios Ausonenses. Publicacions monogràfiques del Patronat d'Estudis Ausonencs, núm. 4,

SALARICH I TORRENTS, Miquel S. (1972). «Les societats recreatives, vigatanes, del vuitcens». *Ausa*, VII, núm. 73, p. 60-81.

SALARICH I TORRENTS, Miquel S. (1989, abril). *La poesia vuitcentista a Osona*. Vic: Patronat d'Estudis Ausonencs. Osona a la butxaca, núm. 11.

SALARICH I TORRENTS, Miquel S.; VINYOLES I VIVET, P. ; SERINANEL·L I MIR, Manuel et al. (1960). *Els noranta anys de l'il·lustre vigatà Josep Pratdesaba*. Vic: Ausona.